

ДОВГОТЕРМІНОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ

Досліджено сутність та класифікацію довготермінових зобов'язань. Розширено їх визначення. З'ясовано проблеми оцінки та обліку такого роду пасивів. Розглянуто порядок розкриття інформації про довготермінові зобов'язання у фінансовій звітності.

Ключові слова: оцінка, облік, довгострокові зобов'язання, синтетичний облік, аналітичний облік.

Ринкові умови господарювання породжують об'єктивну необхідність використання суб'єктами підприємницької діяльності окрім власного капіталу і позикового капіталу. Залучений із зовнішніх джерел капітал призводить до утворення зобов'язань. Найчастіше потреба в кредитах має відносно короткотерміновий характер (до одного року) і виникає для поповнення оборотних коштів. Однак особливу роль серед позикових ресурсів підприємств відіграють і довготермінові зобов'язання, які виступають основним джерелом формування капітальних інвестицій.

На жаль, немає спеціального положення бухгалтерського обліку, яке би регулювало порядок обліку довготермінових зобов'язань. Проте тією чи іншою мірою методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про довготермінові зобов'язання будівельного підприємства та розкриття її у фінансовій звітності визначають: П(С)БО 2 „Баланс”; П(С)БО 11 „Зобов'язання”; П(С)БО 12 „Інвестиції”; П(С)БО 13 „Фінансові інструменти”; П(С)БО 14 „Оренда”; П(С)БО 17 „Податок на прибуток”; П(С)БО 18 „Будівельні контракти”.

Розв'язанням проблемних питань щодо обліку довготермінових зобов'язань займалися ряд як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних слід виділити Ф. Бутинця, С. Голова, Л. Горецьку, Р. Грачеву, З. Задорожного, С. Зубілевич, Я. Крупку, Н. Малюгу, М. Кужельного, Є. Калюгу, В. Калюгу, Л. Чижевську, серед зарубіжних – Х. Андерсона, Г. Велша, В. Гетьмана, Д. Колдуелла, Б. Нідлза, В. Палія, В. Палія, Д. Шорта.

Однією з основних проблем, яка впливає на сутність та структуру довготермінових зобов'язань, є наведене в П(С)БО 2 „Баланс” визначення: довготермінові зобов'язання – всі зобов'язання, які не є поточними [7]. З такого визначення можна зробити висновок, що всі без виключення заборгованості будівельного підприємства, які підпадають під визначення зобов'язань, поділяють на дві групи:

I група – поточні зобов'язання;

II група – ті зобов'язання, які не можна віднести до поточних, тобто довготермінові зобов'язання.

Однак це суперечить класифікації, яка наведена в п. 6 П(С)БО 11 „Зобов'язання”, де окрім вищенаведених виділені ще такі види зобов'язань як забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

Вважаємо, що визначення довготермінових зобов'язань, наведене в п. 4 П(С)БО 2 „Баланс”, по своїй суті є надто загальним. Тому в даному випадку необхідно зрозуміло вказати, які саме зобов'язання входять до складу довготермінових. Наприклад, довготермінові зобов'язання – зобов'язання, які повинні бути погашені

більш, ніж через дванадцять місяців чи в період, який перевищує операційний цикл підприємства (залежно котрий із цих періодів довший), починаючи з дати балансу. Або, як про це зазначають С. Зубілевич, І. Кравченко, О. Прокопенко, Д. Школьніков, Н. Юрєвич: довготермінові зобов'язання – зобов'язання, які повинні бути погашені протягом більше як 12 місяців, або протягом періоду більшого, ніж один операційний цикл підприємства з дати балансу, якщо такий цикл становить більш як 12 місяців [5, с. 171].

Варто зазначити, що і більшість інших українських науковців також дають визначення довготермінових зобов'язань ширше, ніж воно наведене в П(С)БО 2 „Баланс”, зокрема, Р. Грачева [4, с. 152], Ф. Бутинець [3, с. 78], Т. Давидюк, Н. Малюга, Л. Чижевська [2, с. 342] та інші.

У свою чергу, В. Гетьман зазначає, що довготермінові зобов'язання – це зобов'язання, „отримані організацією на довший термін (більш ніж один рік) позикові засоби для інвестицій в основний капітал, придбання або будівництво об'єктів основних засобів, необоротних активів та ін.” [11, с. 560]. В. Ф. Палій, В. В. Палій під довготерміновими зобов'язаннями розуміють заборгованість по кредитах і позиках, термін погашення яких настає не раніше, чим через 12 місяців від дати складання звітності [6, с. 255]. На нашу думку, такі визначення довготермінових зобов'язань російськими науковцями пояснюють наявність незначної кількості статей у розділі II „Довготермінові зобов'язання” пасиву балансу підприємства Російської Федерації.

Цікаве визначення довготермінових зобов'язань наводять Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл: „Кредиторська заборгованість, яку не планують погасити протягом наступного року або звичайного операційного циклу, відносять до довготермінових зобов'язань” [10, с. 179]. Вважаємо, що опиратись при поділі зобов'язань на плани підприємства не варто, оскільки вони можуть не збігатись із реальними подіями.

Найбільш повне визначення поняття „довготермінові зобов'язання” наводять у США. Воно ґрунтується на загальному визначенні зобов'язань та принципі поділу їх на короткотермінові та довготермінові. Довготермінові зобов'язання „можна визначити як можливе майбутнє зменшення економічних вигод, які витікають із існуючих на даний момент зобов'язань даної економічної одиниці по передачі активів чи інших ресурсів контрагентами в майбутньому, які виникли як результат минулих подій, не повинні бути погашені протягом одного року чи операційного циклу (залежно від того, що триваліше) [1, с. 396].

У зарубіжних країнах для зобов'язань, які належать до

довготермінових, немає визначеного переліку. В Україні Планом рахунків передбачена наступна класифікація довготермінових зобов'язань: довготермінові позики; довготермінові векселі видані; довготермінові зобов'язання за облігаціями; довготермінові зобов'язання з оренди; відстрочені податкові зобов'язання; інші довготермінові зобов'язання.

Одним із важливих моментів відображення довготермінових зобов'язань в обліку є необхідність у поділі останніх на дві групи:

I група – частина довготермінових зобов'язань, термін погашення яких перевищує дванадцять місяців. Для обліку таких зобов'язань передбачений 5 клас рахунків „Довготермінові зобов'язання” та III розділ пасиву балансу однойменної назви;

II група – частина довготермінових зобов'язань, термін погашення яких не перевищує дванадцять місяців. Облік таких зобов'язань відображається на рахунку 61 „Поточна заборгованість за довготерміновим зобов'язаннями” 6 класу рахунків „Поточні зобов'язання” та у IV розділі пасиву балансу однойменної назви.

До 01.01.2000 р. необхідності у такому поділі зобов'язань не було, сальдо рахунків довготермінових зобов'язань відображались у II розділі діючої на той період форми балансу „Довготермінові пасиви” аж до моменту їх погашення.

Ще однією з основних проблем ведення обліку довготермінових зобов'язань та відображення їх у балансі є методика оцінки такого виду зобов'язань. Згідно з П(С)БО 11 „Зобов'язання” довготермінові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються у балансі за їх теперішньою вартістю. Теперішня вартість зобов'язання – дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства [8].

Проблема оцінки довготермінових зобов'язань для бухгалтер-практика перш за все полягає в складному розрахунку теперішньої вартості таких зобов'язань. Розрахунки теперішньої вартості здійснюються за допомогою дисконтування. В свою чергу, дисконтування дозволяє привести вартість ресурсів підприємства, які будуть використані з метою погашення зобов'язань, до одного спільного часового знаменника. Необхідність в останньому пояснюється тим, що грошові ресурси, які є в наявності сьогодні, не будуть рівноцінними грошовим ресурсам, які очікується отримати в майбутньому, оскільки такі фактори, як інфляція, ризик, оборотність, призводять до зміни вартості грошей у часі. Таким чином, теперішня вартість довготермінових зобов'язань завжди буде менша їх майбутній вартості.

Дисконтуванню підлягають:

- суми довготермінових позик;
- суми довготермінових зобов'язань за облігаціями;
- суми довготермінових зобов'язань з оренди;
- суми довготермінових векселів.

До складу довготермінових зобов'язань відносять ще й відстрочені податкові зобов'язання, які за своєю природою дещо відрізняються від вищенаведених видів зобов'язань. Відповідно до П(С)БО 17 „Податок на прибуток” відстрочені податкові зобов'язання – сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових різниць, що підлягають оподаткуванню [9].

Природою виникнення відстрочених податкових зобов'язань є часова різниця між визначенням доходів і витрат у бухгалтерському та податковому обліку. Вплив на суму відстрочених податкових зобов'язань здійснює і обрана підприємством облікова політика.

Облік відстрочених податкових зобов'язань ведеться на рахунку 54 однойменної назви. Слід визнати, що на практиці підприємства рідко застосовують вказаний рахунок, а це призводить до порушення методології обліку. Тому, щоб хоч у деякій мірі уникнути такого недоліку, необхідно вносити зміни до законодавчих актів, які б слугували зближенню податкового і бухгалтерського обліку.

Проте далеко не всі зарубіжні країни застосовують відстрочене оподаткування. Наприклад, не виникають, як правило, на практиці відстрочені податки у таких країнах, як Франція, Італія, Греція, Німеччина. Їх поява у цьому випадку може бути зумовлена лише складанням консолідованої звітності. Такі країни, як Бельгія, Швеція, взагалі не визнають відстроченого оподаткування. Зовсім іншої думки притримуються Великобританія, Ірландія, Росія, Нідерланди, Молдова, та зрештою, і Україна, де йде чітке розмежування між бухгалтерським і податковим обліком.

Окремі питання виникають при оцінці відстроченого податкового зобов'язання. Відповідно до ст. 12 П(С)БО 17 „Податок на прибуток” відстрочене податкове зобов'язання розраховується за ставками оподаткування, що діятимуть протягом періоду, в якому буде здійснюватися погашення зобов'язання [9].

Жодної інформації про оцінку відстрочених податкових зобов'язань не наводиться у П(С)БО 11 „Зобов'язання”. На нашу думку, це є суттєвим недоліком даного стандарту, оскільки відстрочені податкові зобов'язання, як вже зазначалося, є одним із видів довготермінових зобов'язань. У П(С)БО 11 „Зобов'язання” говориться лише про оцінку довготермінових зобов'язань, на які нараховуються відсотки. Відстрочені податкові зобов'язання до такого типу не належать. Тому у П(С)БО 11 „Зобов'язання” варто було б зазначити оцінку довготермінових зобов'язань, відсотки на які не нараховуються, або хоча б зробити посилання на положення бухгалтерського обліку, в яких міститься така інформація.

Аналітичний облік довготермінових зобов'язань ведеться, як правило, у відомостях довільної форми, синтетичний – у журналах № 2 „Облік довготермінових та короткотермінових позик” та № 3 „Облік розрахунків, довготермінових та поточних зобов'язань”.

Синтетичний облік за кредитом рахунку 54 „Відстрочені податкові зобов'язання” ведеться у журналі № 3 „Облік розрахунків, довготермінових та поточних зобов'язань”. У цьому ж журналі відображається і облік рахунку 17 „Відстрочені податкові активи”, який є спорідненим для рахунку 54 „Відстрочені податкові зобов'язання”. Вважаємо, що це є невірним, оскільки відповідно до П(С)БО 2 „Баланс” відстрочені податкові активи є складовим елементом необоротних активів. А облік необоротних активів ведеться у журналі № 4 „Облік необоротних активів та фінансових інвестицій”. Тому, з нашої точки зору, синтетичний облік за кредитом рахунку 17 „Відстрочені податкові активи” повинен вестися у журналі № 4, оскільки це відповідатиме П(С)БО 2 „Баланс”.

Багато питань виникає при відображенні довготермінових зобов'язань у балансі. Відповідно до П(С)БО 2 „Баланс” для відображення довготермінових зобов'язань призначено III розділ пасиву балансу однойменної назви у розрізі наступних статей:

- рядок 440 „Довготермінові кредити банків”;
- рядок 450 „Інші довготермінові фінансові зобов'язання”;
- рядок 460 „Відстрочені податкові зобов'язання”;
- рядок 470 „Інші довготермінові зобов'язання”.

На нашу думку, такий перелік статей дає досить мало інформації про склад довготермінових зобов'язань будівельного підприємства. З балансу можна отримати дані лише про суму довготермінових кредитів банків та відстрочених податкових зобов'язань, а за іншою інформацією необхідно звертатися до приміток до фінансової звітності. А це говорить про незначну інформативність балансу щодо таких даних. З метою уникнення такого недоліку, пропонуємо наявний нині склад статей такого розділу змінити на наступний:

- довготермінові кредити банків;
- довготермінові позикові кошти;
- довготермінові зобов'язання з оренди;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- інші довготермінові зобов'язання.

Таким чином, завданням обліку довготермінових залучених засобів є насамперед точне визначення їх сум у будь-який період часу, контроль за правильним використанням цих засобів та своєчасністю погашення довготермінових зобов'язань. Важливу роль в організації обліку довготермінових зобов'язань відіграє правильне їх відображення в балансі з метою уникнення подачі користувачам звітної інформації викривлених даних. Тому вищенаведені пропозиції з уточнення трактування довготермінових зобов'язань, удосконалення їх обліку та відображення у звітності певним чином полегшать роботу бухгалтерів та збільшать інформативність фінансової звітності.

Список літератури

1. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах [Текст] : навч. посібник / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горецька. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с.
2. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік [Текст] : підручник / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця; 2-е вид., перероб. і доп. – Житомир : Рута, 2002. – 480 с.
3. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підручник / За редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця. – 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 672 с.
4. Вели, Г. А. Основи фінансового обліку [Текст] / Глен А. Вели, Даніел Г. Шорт; пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. – К. : Основи, 1997. – 943 с.
5. Посібник з бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності підприємствами України (за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку) [Текст] / С. Я. Зубілевич, І. Ю. Кравченко, О. О. Прокопенко та ін. ; за ред. В. М. Пархоменко. – К. : Укрпапір, 2002. – 472 с.
6. Палий, В. Ф. Финансовый учет [Текст] : учебное пособие / В. Ф. Палий, В. В. Палий. В 2 ч. – М. : ФБК-Пресс, 1998. – Ч. 1. – 304 с.
7. Баланс [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87.
8. Зобов'язання [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20.
9. Податок на прибуток [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353.
10. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл ; пер. с англ. / под ред. Я. В. Соколова. – 2-е изд., стереотип. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 496 с.
11. Финансовый учет [Текст] : учебник / Под ред. проф. В. Г. Гетьмана. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 640 с.

РЕЗЮМЕ

Стеренко Лилия

Долгосрочные обязательства: сущность, проблемы оценки и учета

Исследовано сущность и классификацию долгосрочных обязательств. Расширено их определение. Определенно проблемы оценки и учета такого рода пассивов. Рассмотрен порядок раскрытия информации о долгосрочных обязательствах в финансовой отчетности.

RESUME

Sterenko Liliya

Long-term debt: essence, problems of estimation and accounting

Investigational essence and classification of long-term debt. Their determination is extended. Certainly problems of estimation and accounting such of passives. The order of opening of information is considered about a long-term debt in the financial reporting.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2010 р.